

Malena Ernman

Greta Thunberg | Svante Thunberg | Beata Ernman

SCÉNY ZO SRDCA

Príbeh neobyčajnej rodiny z horiaceho domu

PRELOŽILA ADRIANA KOLLÁROVÁ

Copyright © Malena Ernman, Svante Thunberg,
Greta Thunberg & Beata Ernman and Bokförlaget Polaris 2018
in agreement with Politiken Literary Agency

Translation © Adriana Kollárová 2020
Design & layout © Elena Čániová 2020
Cover photo © Malin Hoelstad/Profimedia 2018
Slovak edition © Laputa/Literárna bašta 2020

ISBN 978-80-99944-08-5

Malena Ernman

Greta Thunberg | Svante Thunberg | Beata Ernman

SCÉNY ZO SRDCA

Príbeh neobyčajnej rodiny z horiaceho domu

PRELOŽILA ADRIANA KOLLÁROVÁ

OBSAH

Za oponou	7
Vyhorení ľudia na vyhorenej planéte	69
Antická dráma	151
Čo ak je život skutočný a všetky naše činy niečo znamenajú	195

— 1.

ZA OPONOU

—

*Pretože deň úpie.
A slnko hynie s úderom siedmej.
Povedzte, znalci tmy,
kto nás teraz osvieti?
Kto zažne svetlo západu?
Kto dosníva východný sen?
Príd', ktokoľvek máš svetlo!
Príd', hoc aj ty.*

Werner Aspenström *Elégia*

Toto by mohol byť príbeh o mne. Takmer autobiografia, ak by som niečo také chcela napísať.

Autobiografie ma však veľmi nezaujímajú. Existujú veci, ktoré sú pre mňa dôležitejšie.

Tento príbeh sme napísali ja a môj manžel Svante spolu s našimi dcérami. Je o kríze, ktorá zasiahla celú našu rodinu.

Je o Grete a Beate.

No je to predovšetkým príbeh o kríze, ktorá obklopuje a ovplyvňuje každého z nás. Spôsobili sme ju my, ľudia, naším vlastným spôsobom života: mimo trvalej udržateľnosti, vzdialení prírode, ktorej sme všetci súčasťou. Niektorí tento stav nazývajú nadmerná spotreba, iní klimatická kríza.

Zdá sa, že väčšina ľudí verí, že sa táto kríza odohráva niekde ďaleko a ešte veľmi dlho sa nás nebude týkať.

To však nie je pravda.

Pretože kríza je už tu a rôznymi spôsobmi sa celý čas prejavuje všade okolo nás. Pri raňajkách, na školských chodbách, na uliciach, v domoch a bytoch. Na stromoch za vašimi oknami, vo vetre, čo vám strapatí vlasy.

Niektoré časti príbehu, ktoré sme sa po dlhom váhaní rozhodli spolu s deťmi vyrozprávať, sme si možno mali zatiaľ nechať pre seba. Kým nezískame väčší odstup.

Nie kvôli nám, ale kvôli vám.

Určite by to bolo pre ľudí trochu príjemnejšie. Primeranejšie.

Toľko času však nemáme. Ak si chceme uchovať šancu, túto krízu musíme začať zviditeľňovať hneď teraz.

Niekoľko dní pred prvým vydaním tejto knihy, v auguste 2018, sa naša dcéra Greta Thunberg posadila pred švédsky parlament a začala svoj školský štrajk za klímu – štrajk, ktorý sa dodnes odohráva na štokholmskom námestí Mynttorget v časti Gamla stan, ako aj na mnohých iných miestach po celom svete.

Odvtedy sa mnohé zmenilo. Pre ňu, a rovnako aj pre nás ako rodinu.

Občas sa cítíme ako v rozprávke.

Toto nové rozšírené vydanie je bohatšie o nové scény z leta 2018 a obsahuje aj udalosti zo začiatku Gretinho školského štrajku.

Malena Ernman máj 2019

P. S. Pred prvým vydaním tejto knihy sme si povedali, že možný zisk darujeme organizáciám Greenpeace, WWF, Lära med djur (Učenie so zvieratami), Fältbiologerna (Terénni biológovia), Kung över livet (Život vo vlastných rukách), Naturskyddsforeningen (Združenie na ochranu prírody), Barn i Behov (Deti v núdzi) a Djurens Rätt (Práva zvierat) a že to urobíme prostredníctvom nadácie, ktorú sme s týmto cieľom založili.

Tak sa aj stalo.

Pretože o tom rozhodli Greta a Beata.

1. SCÉNA ——— POSLEDNÝ VEČER V OPERE

O chvíľu to začne.

Orchester si poslednýkrát ladí nástroje a osvetlenie v hľadisku postupne slabne. Stojím vedľa dirigenta Jeana-Christopha Spinosu, o chvíľu vyjdeme na scénu a zaujmeme svoje miesta.

Každý je dnes večer šťastný. Je to posledné predstavenie, zajtra odídu všetci domov k svojim blízkym. Do ďalšej práce. Domov do Francúzska, Talianska a Španielska. Domov do Osla a Kodane. Ďalej do Berlína, Londýna i New Yorku.

Posledné predstavenia prebiehali ako v tranze.

Všetci, ktorí niekedy pracovali na javisku, vedia, čo tým myslím. Občas sa objaví akýsi prúd; energia narastajúca v interakcii medzi pódium a publikom. Vytvára reťazovú reakciu, ktorá sa prenáša z predstavenia na predstavenie, od večera k večeru. Je to ako mágia. Divadelná a operná mágia.

Dnes sa v umeleckom centre Artipelag na štokholmskom Súostroví hrá posledné predstavenie Händelovej opery *Xerxes*. Dnes, 2. novembra 2014, budem spievať svoje posledné predstavenie vo Švédsku. To však nikto nevie.

Dnes večer to bude moje úplne posledné operné predstavenie. Atmosféra je elektrizujúca a v zákulisí sa všetci pohybujú niekoľko centimetrov nad takmer vôbec nepoužitou betónovou podlahou centra Artipelag.

Vznikne aj filmový záznam. Predstavenie zaznamenávame ôsmimi kamerami s kompletným produkčným tímom.

Cez vchod na scénu k nám doliehajú tlmené zvuky deviatich stoviek ľudí. Sú tam aj kráľ a kráľovná. Sú tam všetci.

Chodím sem a tam. Pokúšam sa dýchať, no nejde to. Mám pocit, akoby sa moje telo celý čas nakláňalo doľava. Potím sa. Trpnu mi ruky. Posledných sedem týždňov bolo jednou dlhou nočnou morou, počas ktorej som si nemohla vôbec vydýchnuť. Nikde nebol ani najmenší náznak pokoja. Je mi zle, zároveň však vôbec nepociťujem nevoľnosť. Ako počas dlhého panického záchvatu.

Akoby som narazila priamo do sklenenej steny a uviazla uprostred pádu na zem. Čakám na úder. Čakám na bolesť. Čakám na krv, zlomené kosti a zvuky sanitky.

Ale nič sa nedeje. Vidím len samú seba, visiacu vo vzduchu pred tou prekliatou sklenenou stenou, ktorá si tam jednoducho stojí bez jedinej puklinky.

„Necítim sa dobre,“ poviem.

„Posaď sa. Chceš trochu vody?“ Rozprávame sa po francúzsky, ja a dirigent.

Odrazu ma nohy prestanú poslúchať. Padám. Jean-Christophe ma chytí do náručia.

„To je v poriadku,“ hovorí. „Posunieme začiatok predstavenia. Môžu počkať. Vyhovoríme sa na mňa, my Francúzi vždy meškáme.“

Nieko sa zasmeje.

Po predstavení sa ponáhľam domov. Moja mladšia dcéra Beata zajtra oslavuje deviate narodeniny a doma ešte musím zariadiť tisíc vecí. No teraz ležím tam, kde ležím. Bezmocne v dirigentovom náručí.

Typické.

Nieko ma pohladí po čele.

Všetko stmavne.

Vyrastala som v jednom z domov radovej zástavby v meste Sandviken. Mama bola diakonkou a otec pracoval ako finančný riaditeľ firmy Sandvik. Mám o tri roky mladšiu sestru Vendelu a o jedenásť rokov mladšieho brata Karla-Johana. Mama mu dala meno po Loovi Falkmanovi, pretože Loa bol podľa nej veľmi elegantný. Je to súčasne jediné puto s operou a klasickou hudbou, ktoré som si priniesla z domu.

Veľa sme spievali. Ľudové piesne, Abbu, Johna Denvera, boli sme celkom obyčajná švédská rodina z malomesta. Jediné, čo nás mohlo odlišovať od ostatných, bola podpora, ktorú moji rodičia ponúkali zraniteľným osobám.

Doma, vo Vallhov, vládol humanizmus a pomoc tým, ktorí to potrebujú, bola vždy úplnou samozrejmosťou. Šlo o rodinnú tradíciu, mama ju zdedila po svojom otcovi Ebbem Arvidssonovi, vysokom predstaviteľovi švédskej cirkvi a priekopníkovi v oblasti ekumenizmu a modernej rozvojovej pomoci. Celé detstvo a dospievanie som teda prežila s utečencami a ľuďmi bez dokladov.

Občas to bolo chaotické. Ale fungovalo to.

Naše výlety spočívali v návštevách maminej najlepšej kamarátky-mníšky – v kláštore v severnom Anglicku sme u nej trávili aj niektoré letá. Myslím, že to je dôvodom, prečo na javisku tak často nadávam. Je to akási detská vzbura, ktorá ma nikdy skutočne neprešla.

No okrem toho, že sme leto zvykli tráviť na internáte anglickej kláštornej školy a u nás v garáži bývali utečenci, bola naša rodina úplne ako všetky ostatné.

Ako som už spomenula, často sme spievali a ja som to milovala. Neprestajne som spievala úplne všetko – čím náročnejšia pieseň, tým väčšia zábava.

Oveľa neskôr som sa stala opernou speváčkou práve preto, že zbožňujem výzvy. Opera bola tým najťažším a najzaujímavejším, čo môže človek spievať.

3. SCÉNA ————— KULTÚRNI PRACOVNÍCI

Od šiestich rokov som stávala na pódiumoch a spievala pred publikom. Cirkevné zbory, vokálne skupiny, jazzové kapely, muzikály, opera. Moja láska k spevu je bezhraničná – v žiadnom prípade nechcem patriť k nejakému žánru alebo byť zaškatulkovaná. Rozpínam sa na všetky možné strany. Zaspievam čokoľvek, pokiaľ je to dobrá hudba.

V šoubiznise sa hovorí, že čím si ako umelec známejší, tým viac kuchárskych kníh môžeš napísať – moje kuchárky vynikajú svojou neprítomnosťou pravdepodobne výraznejšie ako u väčšiny ostatných.

Domnievam sa, že posledných pätnásť rokov som sa držala pomerne jasnej línie – snažila som sa skombinovať vysoké umenie so širokým publikom. Chcela som zjednodušiť, čo bolo zložité, dostať vysokú kultúru trochu nižšie, otvoriť uzavreté kruhy. A naopak.

Kráčala som svojou cestou. Vždy proti prúdu a takmer vždy sama. Samozrejme, okrem momentov, keď bol pri mne Svante.

Čo sa zo začiatku ukrývalo za inštinktom a intuíciou, stalo sa rokmi metódou. Cítila som takmer zodpovednosť a bola som presvedčená o tom, že ak má človek možnosť rozvíjať svoju špecializáciu, je zároveň povinný snažiť sa o takýto rozvoj. So Svantom patríme k malému množstvu tých, čo nakoniec takúto možnosť dostali.

A snažili sme sa.

Pracujeme v oblasti kultúry. Získali sme vzdelanie na operných, hudobných i divadelných vysokých školách a polovicu pracovné-

ho života sme strávili v slobodnom povolání, ale aj prácou pre inštitúcie. Robíme svoju prácu tak, ako sú naprogramovaní všetci zamestnanci v oblasti kultúry. Pracujeme a drieme, aby sme si zabezpečili budúcnosť a dosiahli svoj večný cieľ: nájsť nové publikum.

Pochádzame z úplne odlišných svetov, no od samého začiatku sme mali rovnaký cieľ.

Rozdielni, a pritom rovnakí.

Keď som čakala naše prvé dieťa, Gretu, pracoval Svante v divadlách Östgötateatern, Riksteatern a Orienteatern. Súčasne. Ja sama som mala podpísané záväzné zmluvy na niekoľko rokov dopredu v rôznych operách po celej Európe. Vzdialení od seba tisíc kilometrov sme uvažovali cez telefón, ako zabezpečíme, aby náš nový každodenný život fungoval.

„Vo svojej profesii si jedna z najlepších na celom svete,“ povedal mi Svante. „Čítal som to v najmenej desiatich rôznych novinách. Ja sám som vo švédskom divadle iba taký kontrabasista. A zarábaš aj tak oveľa viac jak ja.“

„Ako ja.“

„Zarábaš aj tak oveľa viac ako ja.“

Trocha vlašne som protestovala, no už bolo rozhodnuté, a tak Svante priletel po svojom poslednom vystúpení za mnou do Berlína.

Nasledujúci deň Svantemu zazvonil mobil. Zodvihol ho, postavil sa na balkón nasmerovaný na ulicu Friedrichstrasse a niekoľko minút telefonoval. Bol koniec mája a už sa prejavovali letné horúčavy. Neboli sme spolu ešte ani len pol roka.

„To je úplne typické, doriti,“ zasmial sa, keď položil.

„Kto to bol?“

„Erik Haag a ešte nejaký chlapík. Minulý týždeň videli predstavenie v Orione.“

Svante hral s Helenou af Sandeberg v hre, ktorú napísal Irvine Welsh, autor *Trainspottingu*. Všetci v nej brali drogy a mŕtvolu bali do potravinovej fólie.

„Pretiahni ma!“ tak znela replika, ktorú Helena kričala na Svanteho niekoľkokrát týždenne, odkedy sa predstavenie hrávalo.

Neskutočne som žiarlila.

„Práve pracujú na humoristickej relácii pre švédsky rozhlas a podľa nich som zábavný, takže ich zaujímalo, či by som sa k nim nechcel na skúšku pridať. Bol to presne taký telefonát, na aký som vždy čakal...“

„Čože? To predsa musíš prijať!“ pozrela som sa na neho uprene.

„Povedal som im, že som u svojej tehotnej priateľky, ktorá pracuje v zahraničí,“ vrátil mi uprený pohľad.

„Ty si ich odmietol?“

„Áno. Musí to tak byť. Sme v tom spolu, inak to nikdy nebude fungovať.“

A tak sa aj stalo.

O niekoľko týždňov neskôr sme sedeli na večierku po premiére *Dona Giovanniho* v berlínskej Staatsoper a Svante vysvetľoval maestrovi Barenboimovi a Cecilii Bartoliovovej, že momentálne je z neho žienka domáca.

„So now I'm a housewife.“

Tak sme pokračovali ďalších dvanásť rokov. Bola to drina, ale aj veľká zábava. V každom meste sme bývali dva mesiace a potom sme odišli do ďalšieho. Berlín, Paríž, Viedeň, Amsterdam, Barcelona. A tak ďalej.

Leto sme trávili v Glyndebourne, Salzburgu alebo Aix-en-Provence. Tak, ako je zvykom medzi úspešnými spevákmi a speváčkami opery a klasickej hudby.

Skúšala som dvadsať až tridsať hodín týždenne a zvyšný čas sme boli spolu. Voľní. Žiadni príbuzní, okrem starej mamy Mony. Žiadni priatelia. Žiadne večere. Žiadne oslavy. Len my.

Beata sa narodila tri roky po Grete. Kúpili sme si Volvo V70, aby sme mali viac miesta na domčeky pre bábiky, plyšové medvedíky a trojkolky. A pokračovali sme. Stále ďalej a ďalej. Boli to fantastické roky. V zime sme sedávali na zemi v pekných svetlých bytoch zo začiatku dvadsiateho storočia a hrali sa s dievčatami. Keď prišla jar, potĺkali sme sa spolu po zelených parkoch. Náš každodenný život sa nepodobal ničomu inému. Náš každodenný život bol jednoducho úžasný.

4. SCÉNA ————— JEDINEČNÉ MOŽNOSTI

„Účasť v súťaži Melodifestival je trochu ako narodenie dieťaťa. Človek o tom môže ostatným rozprávať, môže opisovať každučký detail, no len tí, čo to zažili, chápu, aký je to pocit.“

Anders Hansson je hudobný producent a čoskoro spolu začneme pracovať na mojom ďalšom albume. Teraz vlečieme cez Stortoget v Malmö svoju batožinu. Smerujeme na vlak do Štokholmu a rozosmiaty Anders nám so Svantem vysvetľuje našu situáciu.

Včera som premiérovu odspievala svoj hit a dnes ráno zdobí titulnú stranu bulváru *Aftonbladet* veľká fotografia mňa, Petry Medeoovej a Sarah Dawn Finerovej. Text pod fotkou znie: „Malmö Arena 21.23.“ Som skutočne šokovaná.

Ak sa zúčastníte predkola Eurovízie, mali by ste vyhrať. A mali by ste vyhrať s prehľadom. Prognózy by vás mali odsunúť na posledné miesto a vo finále by ste mali súťažiť proti všetkým veľkým a nadaným umelcom – a potom by ste mali vyhrať s najmenším možným náskokom, prinajlepšom len vďaka hlasom divákov. Ako ja. Vlastne to nie je nič ťažké.

Potom už stačí len pustiť sa do práce.

Predpoklady nemohli byť lepšie.

Melodifestival nám dal jedinečnú šancu – príležitosť, ktorá sa s veľkou pravdepodobnosťou už nikdy nezopakuje. Na naše predstavenia prúdili davy. Ministerka kultúry hovorila o „efekte Malena“.

„Návrat opery zo salónov späť medzi ľudí“, dočítali sme sa v časopise *Expressen*. A šéf kultúrnej sekcie denníka *Dagens Nyheter* napísal: „Zdá sa to byť pridobré, aby to bola pravda. Ale je to skutočne pravda.“

Na krátky okamih som takmer uverila, že je to možné: opera sa dá sprístupniť širokému publiku.

Lenže s príchodom jesene sa všetko vrátilo do starých koľají. Ani jedna zo švédskych operných inštitúcií sa neozvala, že by chcela využiť jedinečnú príležitosť. Publikum tu bolo, no nikto oň nestál. Takže sme všetko začali robiť sami.

V zahraničí som hrala hlavné úlohy a doma som bola umelkyňou, ktorá si sama organizovala koncerty, šnúry i predstavenia.

Všetko kvôli hľadaniu nového, širokého publika.

Jedného večera, dva týždne pred posledným predstavením opery *Xerxes*, som čupela so Svantom na podlahe v kúpeľni nášho štokholmského bytu. Bolo neskoro, deti spali. Všetko okolo nás sa začalo rúcať. Steny bytu sa správali inak. Na streche sa tvorili praskliny a mali sme pocit, že celá štvrť môže hocikedy podľahnúť a zrútiť sa do kanála Klara sjö.

Greta práve začala chodiť do piatej triedy a necítila sa dobre. Plakala, keď mala ísť večer spať. Plakala po ceste do školy. Plakala počas vyučovania i cez prestávky a učitelia nám preto telefonovali takmer každý deň. Svante musel ísť po ňu a vziať ju domov. Domov za Mojžišom, pretože len on jej vedel pomôcť.

Greta presedela hodiny s naším zlatým retrieverom, potľapkávajúc a hladiac jeho srsť. Skúšali sme všetko, čo bolo v našich silách, no nič nepomáhalo. Zmizla v akejsi temnote a naraz akoby prestala normálne fungovať. Prestala hrať na klavíri. Prestala sa smiať. Prestala rozprávať.

A – prestala jesť.

Sedeli sme na tvrdej mozaikovej dlážke a presne sme vedeli, čo by sme mali spraviť. Bolo potrebné spraviť všetko. Zmeniť všetko. Boli sme pripravení nájsť cestu späť ku Grete, nech to stojí čokoľvek.

Lenže, ukázalo sa, že to nestačí. Boli sme nútení urobiť niečo viac, niečo, čo by presahovalo slová i emócie. Koniec. Bodku.